

Láthatatlan tűz a téli éjszakában, Keresztutak a világtalan sötétségben, Az Őshomály követése, Elhagyott ösvény a ködös messzeség felé, Harmat csillogása az elmosódó lábnyomokban, Kiszáradt kút a nedves holdfényben, Égő

42 Papp Máté

A MÉLYPONT ÜNNEPÉLYE

sóvárgás – Dukay Barnabás műveinek metaforikus elnevezései legalább annyira sejtelmesek és sűrítettek, mint maguk a művek, amelyeknek nem hiába adott költői címet.

Hiszen nemcsak zeneszerzői tevékenységének munkadarabjait kellett megjelölnie, hanem világérzékelésének és szemléletének sajátos stációit is, ehhez pedig egy idő után nem voltak elegendők a bevett sorszámok és sablonok (*opus 1. stb.*) A többszörösen áttételes kifejezések paradox módon mégsem fedik fel teljesen a szerzemények rejtekező mondanivalóját, inkább csak tovább fokozzák a szavakhoz kapcsolódó intenciók, illetve a hozzájuk rendelt szekvenciák közti teremtő feszültséget...

„A születés folyamatát, mint minden más történést a világon, jelek sokasága előzi meg, illetve kíséri. Ezek a jelek rejtve és tömörítve tájékoztatnak a később kibomló életalakulásáról, lehetőségeiről.” – írja Dukay *A mélység színén* című hanganyag szöveggönyvében, ezzel a kitételrel pedig többek közt – ha önkéntelenül is – épp azt a feszültségeremtő gesztust magyarázza, melyben a nyelv és a zene rejtjelei kölcsönösen feltételezik/elfedeik egymást, illetve amelyben egymás verbális sűrítményeként vagy muzikális kibontásaként vannak jelen. A lemezen háromféle hangszerelésben is hallható központi (valamint keretet adó) kompozíció, a *Lebegő pára a mélység színén* című darab az ószövetségi Geneziszre utalhat. („Kezdetben teremtette Isten az eget és a földet. A föld puszta és üres volt, és sötétség volt a mélység felett, és Isten Lelke a vizek felett lebegett.” Teremtés Könyve 1, 1-2) Az Újszövetségben már Isten Igéje lesz a legfőbb alkotóerő, a világ keletkezésének belső magja. („Kezdetben volt az Ige, és az Ige Istennél volt, és Isten volt az Ige. Ő volt kezdetben Istennél. Minden általa lett, és nála nélkül semmi sem lett, ami lett.” János Evangéliuma 1, 1-2.) Hogyha az említett zeneműveket, illetve a hozzájuk kapcsolódó alkotói folyamatokat az idézett igehelyekkel párhuzamosan értelmezzük, akkor az emberi teremtés isteni ihletettségét fedezhetjük föl bennük. Dukay életművében valóban tetten érhetőek ezek a párhuzamok, bár nem mondhatjuk azt, hogy a darabok csak és kizárólag vallásos tapasztalatokat hordoznak. Az évek során újra meg újra átírt címek és partitúrák mögött egy olyan formálódó, univerzális látásmódú szellemi arculat rajzolódik ki, ami nem a klasszikus értelemben vett önkifejezés mentén artikulálja magát.

Ezért is nehéz néven nevezni a szerzőt ért hatásokat és ihletforrásokat, valamint megközelíteni műveinek mozdulatlanak tűnő, benső középpontját.

Érdekes módon Dukaynál a keleti kultúrkörből eredeztethető elemek legalább olyan súllyal esnek latba, mint a keresztény hagyományra való hivatkozások (lsd. *A mélység színén* Pilinszky-mottóját vagy Jelenések-idézetét) – itt elsősorban a repetitív zenei struktúrákra gondolok, de ide tartozik a bevezetőben említett tételek szöveges leképezése is, amely organikus szimbolikájával a haiku-költészet természetközeli, kontemplatív írásmódjához hasonlítható. A zenehallgatás közben megnyíló, majd időről időre magukba visszaforduló meditatív terek, illetve a műcímekben tükröződő lelki tájak úgy mosódnak egybe, akárcsak egy haiku érzéki-gondolati rétegei. „A hétköznapi gondolkodás számára a zenén kívülinek látszó dolgok bennem abszolúte zenei módon jelennek meg, nem is választható el a kettő. Együtt mozognak, a hang és a verbálisan kimondható gondolat együtt létezik. Nem úgy, mint egy dallam, amire a szöveget énekeljük, hanem integrált érzet gyanánt.” – mondja a szerző egy vele készült interjúban. A keleti költészet remekműveire hasonlóan Dukay szerzeményeiben sem pusztán egy tűnékeny pillanat hangulata örökítődik meg; inkább az önmagát és a világot szemlélő szellem formálódik át bennük. Viszonylagos megközelíthetlenségük talán ebből a személytelen alkotói attitűdből fakad, amely felfüggeszti az öncélú hatásmechanizmusokat és a rapszódikus kompozíciós megoldásokat. Az ebből adódó eszköztelenség, illetve a hozzá kapcsolódó minimalista módszer nyilván nem koncepció kérdése, hanem alkati sajátosság, ahogy az életmű „szűkszavúsága” is az. Az időhöz való szokatlan viszonyról nem is beszélve, ami szintén ebből a már-már aszketikus éthoszból ered. Nevezetesen a dramatizált zenei időről való lemondásról, pontosabban a zenei tér időtlenítéséről van szó.

A Dukay-darabok közül a *Felizzás a tüzekben* (notett három hegedűre, három mélyhegedűre és három brácsára) hallgatása közben tapasztalható meg legerőteljesebben ez az időtlenség-érzet. A hangkészlet lecsökkentése, a lineáris szerkesztés elhagyása, a melodikus motívumkezelés mellőzése, valamint a ritmika szinte teljes kiiktatása igencsak megnehezíti a befogadást, de talán pont ezen az egyszerűsége és lecsupaszítottágon keresztül juthatunk el a felszín alatt húzódó mélység megismeréséhez... A kitartott hangokból építkező szólamok tehát nem egy dinamizált dallamvezetés mentén hangzanak fel; nem kísérik, inkább csak érintik egymást, mintha véletlenszerűen találkoznának és változtatnák meg a mű tónusát, intenzitását. A disszonánsnak tűnő hangkép azonban folyamatosan tisztul, a széttartó hangok lassan egy pontba sűrűsödnek össze.

A *Lebegő pára a mélység színén* kórusváltozatának görög nyelvű szövege János Jelenéseinek egy sorát szólaltatja meg. („Ekkor az angyal, akit állni láttam a tenger és a föld felett, fölemelte jobbját az ég felé, és megesküdött az örökkön-örökkön élőre, aki az eget teremtette, és mindazt, ami
44 azon van, és a földet, és mindazt, ami rajta van, és a tengert és mindazt, ami benne van, *hogy idő nem lesz többé...*” Jelenések Könyve 10, 5-6) Ha a tétel instrumentális feldolgozása a teremtés időelőttiségét idézi vissza, akkor ez a kórus-szöveg a végidőket vetíti előre. Dukay Barnabás misztikus művészetének teremtő feszültsége ezekben az isteni idősíkokban oldódik fel. „Ki nyitja meg a betett könyvet? / Ki szegi meg a töretlen időt? / Lapozza fel hajnaltól-hajnalig / emelve és ledöntve lapjait?” – kezdődik Pilinszky *Introitusza*. A *mélypont ünnepélye* című verse is ezt a kérdést visszahangozza: „Ki mer / csukott szemmel megállani / ama mélyponton...” Valahonnan innen indulnak és ide térnek vissza *A mélység színén* darabjai is, melyek közé a szerző meghatározott időtartamú csendeket is „komponált”. Talán a szavaknál, a zenénél és az általuk előhívott képeknél is többet tárhatnak fel ezek a hallgató percek. Mert a rejtekben csukott szemmel is lát, „aki saját csöndjében megpihen”...

